
Kosonen, Pekka: Hyvinvointivaltion haasteet ja pohjoismaiset mallit. **Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 48**. Vastapaino, Mänttä 1987. 367 s.

Hyvinvointivaltio on jatkuvasti toistuva käsite yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa ja käytännössä. Pekka Kosonen on rohennut paneutua väitöskirjassaan samaiseen käsitteeseen, vieläpä kohdistaan tutkimuksensa näennäisesti samankaltaisiin Pohjoismaihin. Hän kysyy, mikä selittää hyvinvointivaltion laajenemista, mistä Pohjoismaiden väliset erot johtuvat ja onko hyvinvointivaltio kulkenut tiensä päähän? Kuinka tehtävä on suoritettu? Lähes puolen kirjan verran lukijaa tutustutetaan julkisen toiminnan määrätymisproblematiikkaan: eri selitysmalleihin julkisten menojen kasvusta sekä erityisesti taloudellisen kehityksen ja julkisten tehtävien väliseen suhteeseen. Varsinaisen (pohjoismaisen) aineiston käsittelemiseksi Kosonen rakentaa viitekehysten, ns. pohjoismaisen mallin. Kyseessä on pyrkimys hahmottaa kansallisvaltion kokonaisuutta muutaman keskeisen elementin ja näiden välisten suhteiden avulla. Mainitut elementit ovat kasaantumisperusta (=talouselämä), tuotannolliset ryhmät, luokkamobilisaatio sekä valtion toimet. Kolmen ensimmäisen ja valtion toimien välillä vallitsee erilaisia vuoro-

vaikutussuhteita — valtio voi vaikuttaa omiin taustaehdoihinsa.

Lyhykäistä historiallista katsausta lukuunottamatta Pohjoismaita tarkastellaan sodan jälkeisellä kaudella. Mallin perusteella voidaan vyöryttää mahtava määrä aineistoa taloudesta, tuotannosta, luokista jne.. Varsin tyylikkäästi Kosonen kuitenkin datansa tarjoilee. Välyhteenvedossa voikin yhtyä tekijän hämmästelyyn, kuinka eri tavoin Pohjoismaat, jotka toisaalta on nähty samankaltaisina, ovat yhdistäneet kasvun, työllisyyden ja eri väestöryhmien tulokehityksen. Kuvauksen eri pohjoismaista ovat saaneet iskevät otsikot: Ruotsin malliin Kosonen liittää lisäyksen »julkisen vallan vastuu kansalaisista», Norjaan luonnehdinnan »jakovaltio: investointien edistäminen ja tulonsiirtojen laajentaminen», Suomen ominaislaatu kuvastaa määre »julkisten menojen kasvun rajat» ja Tanskaa »tanskalainen cocktail: liberalismi & hyvinvointivaltion laajentaminen».

Tutkimuksen kiintoisimpia lukuja on viimeisen kymmenvuotiskauden kehitystä valottava jakso — ovatko pohjoismaisen mallit murrosvaiheessa? Vastaukset 1970-luvun lopun lamaan vaihtelivat Pohjoismaissa laman vaikutusten lievittämisestä yönkiristykseen. Laman tuloksena suhtautuminen hyvinvointivaltioon alkoi samanaikaisesti muuttua. Uudelleenarvioinnin perusteella hyvinvointivaltion painotusta on muutettu Tanskassa ja osittain Norjassa. Tanskassa porvarilliset hallitukset ovat asettaneet kyseenalaiseksi aiemmin arvostetun universaalisen sosiaaliturvan. Norjassa muutos on merkinnyt terveydenhoidon maksullistamista sekä eläke-etuuksien kasvun rajoittamista. Ruotsissa ja Suomessa hallitsevana reaktiona on ollut jatkuvuus, joskin erilaisista lähtökohdista.

Tutkimuksensa loppuosassa Kosonen esittelee toisen usein käytetyn (ja vähän ymmärretyn) käsitteen, »kriisin». Hyvinvointivaltion kriisiä ovat monet jo kysyneet, vastauksia on annettu vähemmän. Kososen ratkaisu on kätevä: hän asettaa mallin toimivuudelle tietyt kriteerit, ehdot. Mikäli tehdyn jaottelun mukaan ulkoinen tai sisäinen paine murentaa tai heikentää mallin elementtien välistä vuorovaikutusta, on kysymyksessä kriisi. Kriisin todentamiseksi Kosonen haarukoi aluksi talouselämän, tuotannollisten ryhmien ja luokkamobilisaation viimeaikaisia piirteitä. Esille nousevat taloudellisessa perustassa tärkeän vientisektorin suhdanteet, työllisyys/työttömyys, maanviljelijäväestön väheneminen, keskiluokkaisuutuminen, luokkarakenteen muutoksen vaikutukset poliittisiin koalitioihin jne. Voimakkaasti ovat siten pohjoismaisten mallien taustaehdot muuttuneet. Kososen kriteerein muutos asetti mallien muuntumiskyvyn koetukselle — loi hyvinvointivaltiolle haasteita.

Lopullisessa kriisitestissä asetetaan valtion toimet vastakkain kunkin taustaehdon kanssa ja kysytään,

(1) ovatko toimet vaikuttaneet vahvistavasti tai murentavasti kasaantumiseen ja työllisyyteen,

- (2) mikä on toimien suhde tuotannollisten ryhmien yhtenäistymiseen tai eriytymiseen ja
 (3) kuinka hyvinvointivaltio ja pohjoismaiset mallit ovat pystyneet uusintamaan kannatustaan ja luokkamobilisaatiota?

Tärkeää olisi siten kyetä erottamaan valtion toimien vaikutus ko. elementteihin valtion toimista reaktiona elementtien muutokseen.

Tutkimuksen tulosten mukaan hyvinvointivaltion kriisi kasaantumisen ja valtion tehtävien ristiriidan mielessä ei päde Pohjoismaissa. Toisin sanoen kasaantumisen vaikeudet eivät ole suoraviivaisesti liitettävissä julkisten menojen laajuuteen. Valtiontalouden pulmat kylläkin ovat kasvaneet, samoin kaikissa Pohjoismaissa on vaikeuksia työllisyyden ylläpidossa. Entä luokkasuhteiden uudelleenryhmitys, missä määrin selityksenä ovat valtion toimet? Vaikka eräät palvelulohkot ovatkin syventäneet jakoja väestöryhmien välillä, on suuntaus ollut pääosin yhtenäistävää. 1970-luvun lopulta syntyneet uudet jaot eivät Kososen mukaan palaudu palvelujen tai tulonsiirtojen vaikutukseen. Esimerkiksi Tanskassa pulmat työttömyyden estämisessä sekä kilpailukyyn korostuminen ovat vaikuttaneet sekä uudelleenjaon pysäyttämiseen että köyhyysongelman paluuseen. Viimeinen osatesti koskee hyvinvointivaltion kannatusperustaa. Kosonen erottelee kaksi hyvinvointivaltiokriittikin aaltoa, toinen 1970-luvun alku- ja toinen loppupuolella. Yhteinen selittäjä aalloille löytyi veroasteen äkillisestä noususta. Kuitenkin valtaosa kansalaisista on Kososen mukaan ollut sosiaalisten uudistusten takana. Hyvinvointivaltion kriisistä ei siten voitaisi puhua myöskään kannatusperustan romahtamisen mielessä.

Hyvinvointivaltion laajenemisvaihe on kuitenkin päätynyt, missä jatkuvuuden, missä uudelleenarvioinnin merkeissä. Mielenkiintoista olisi ollut suhteuttaa tuloksia länsi-eurooppalaisiin kokemuksiin ja tutkimukseen. Nyt yleistys jää hieman ohueksi. Kososen mukaan pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden vakaisuutta selittää vahva sosiaalinen perusta. Sen lujuus puolestaan määräytyy:

- (1) hyvinvointivaltion luonteesta: »julkis palveluvaltioissa» suuri julkisten työntekijöiden määrä on julkisten menojen supistamista jarruttava tekijä,
 (2) palkkatyöperustan vahvuudesta: työvoimaosuuden korkeus ja työttömyyden vähäisyys lujittavat hyvinvointivaltiota estämällä yhteiskunnallisten jakojen suurenemisen ja vahvistamalla sosiaaliturvan rahoituksellista ja poliittista perustaa sekä
 (3) hyvinvointivaltion toimien erilaisesta kohdentumisesta eri väestöryhmiin palkkatyöperustan heikentymisen oloissa: syvenevätkö yhteiskunnalliset jaot.

Argumentit ovat mielestäni perusteltuja muodostetun viitekehityksen ehdoilla. Tutkimuksen kysymyksiin olisi voitu vastata myös toisenlaisista lähtökohdista. Tehtyä

ratkaisua puoltaa mahdollisuus hyvin laajaan tarkaste-
luun. Vaarana on toki myös kaatua laajuuteen.

PEKKA KETTUNEN
